

УДК 378.1:355.232.2.

DOI: 10.15587/2519-4984.2017.100174

МЕТОДИКА ТРЕНАЖЕРНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ-ЛЬОТЧИКІВ В УМОВАХ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ВИКОНАННЯ БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

© Р. В. Невзоров

У статті здійснено теоретичне обґрунтування методики тренажерної підготовки курсантів-льотчиків до виконання бойових завдань. Обґрунтовано існуючу методику оцінки професійної підготовки курсантів-льотчиків в процесі льотної підготовки. Надано характеристику процесу навчання виконанню бойових завдань на авіаційному тренажері. Запропоновано основні напрями вдосконалення системи професійної підготовки курсантів-льотчиків тактичної авіації в умовах вищих військових навчальних закладів

Ключові слова: професійна підготовка, курсанти-льотчики; тренажерна підготовка, сучасні методи навчання, пілотування

1. Вступ

Нова воєнно-політична ситуація, події в Україні останніх років свідчать, що світ і наша держава зокрема виявилися недостатньо підготовленими до врегулювання локальних конфліктів. Цей тривожний симптом потребує всебічного осмислення, особливо в світлі трагічних подій, пов'язаних із загибеллю льотчиків та втратою авіаційної техніки Повітряних Сил Збройних Сил України під час виконання бойових завдань.

У дослідженнях [1–3], зазначено, що під час виконання своїх службових обов'язків офіцери-льотчики постійно потерпають від дії стрес-факторів, що супроводжують їх професійну діяльність. В умовах бойових дій, при великій глибині нанесення авіаційних ударів, швидких змінах повітряної обстановки необхідно, щоб кожний авіаційний командир був справжнім новатором, людиною сміливої творчої думки, розумної ініціативи, здатним правильно орієнтуватися в складній повітряній обстановці та застосовувати свої знання, уміння і навички, які найкращим чином забезпечать виконання поставлених бойових завдань.

Тому, щоб підготувати льотчика-повітряного бійця в умовах вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ) недостатньо навчити його правильно діяти в стандартних ситуаціях. В бойових умовах ситуації, як правило, непередбачені, вийти з них зможе тільки льотчик, який вмiє самостійно та нестандартно мислити, вмiє знаходити оптимальний варіант рішення, який приведе до успіху. До того ж, він шукає рішення не шляхом перебирання готових рекомендацій, а шляхом швидкого аналізу ситуації та вибору дій, що відповідають цій обстановці.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій

Пошук шляхів ефективного вирішення професійної підготовки льотчиків нової формації з сучасним світоглядом, професіоналізмом, знаходиться в центрі уваги дослідників. Психології особистості льотчика його індивідуальним особливостям, функціонуванню пізнавальних процесів в польоті, розвитку льотних навичок присвячені праці К. Платонова [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Психологічні чинники льотної праці, професійно важливі навички, що впливають на структуру діяльності льотчиків і безпеку польотів досліджено В. Пономаренко [5]. Широке коло досліджуваних проблем не втратило своєї актуальності і до сьогоднішнього дня. Так, питання вдосконалення професійних навичок льотчиків і пілотів у процесі навчання висвітлено у працях Р. Макарова [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. О. Керницьким досліджено проблему підготовки курсантів-льотчиків у вищому військовому навчальному закладі [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Оцінюючи навички пілотування курсантів-льотчиків в процесі льотної підготовки, Д. Сіненко сформульовано основні принципи на основі яких льотно-інструкторський склад ефективно зможе контролювати процес льотної підготовки та надавати об'єктивну оцінку навичкам пілотування курсантів-льотчиків [1]. Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури свідчить, що проблема підготовки курсантів-льотчиків до дій в умовах бойового польоту (виконання бойових завдань), а саме формування навичок ведення повітряного бою, як найскладнішого, багатоелементного процесу, у майбутніх військових льотчиків та їх контроль залишається недостатньо розробленою.

Іншою важливою проблемою є методичне забезпечення сучасних авіаційних тренажерів, завданням яких полягає у формуванні, закріпленні, розвитку і вдосконаленні льотних навичок і вмiнь пілотів. У зв'язку з цим, технічна складова і функції сучасних авіаційних тренажерів мають формуватися на основі можливостей відтворення конкретних квазіпрофесійних польотних завдань. Отже, педагогічна практика вимагає чітких науково обґрунтованих рекомендацій для вибору способів, технологій тренажерної підготовки курсантів-льотчиків в умовах ВВНЗ до виконання бойових завдань.

Іншою важливою проблемою є методичне забезпечення сучасних авіаційних тренажерів, завданням яких полягає у формуванні, закріпленні, розвитку і вдосконаленні льотних навичок і вмiнь пілотів. У зв'язку з цим, технічна складова і функції сучасних авіаційних тренажерів мають формуватися на основі можливостей відтворення конкретних квазіпрофесійних польотних завдань. Отже, педагогічна практика вимагає чітких науково обґрунтованих рекомендацій для вибору способів, технологій тренажерної підготовки курсантів-льотчиків в умовах ВВНЗ до виконання бойових завдань.

3. Мета та задачі дослідження

Об'єктом дослідження виступає процес тренажерної підготовки курсантів-льотчиків в умовах ВВНЗ, направлений на забезпечення виконання бойових завдань.

Предметом дослідження є методи підвищення ефективності тренажерної підготовки курсантів-льотчиків в умовах ВВНЗ до ведення повітряних боїв.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати методику тренажерної підготовки курсантів-льотчиків в умовах ВВНЗ до ведення повітряних боїв.

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

1. Охарактеризувати способи професійної підготовки курсантів-льотчиків в умовах ВВНЗ.

2. Розглянути питання організації та проведення у ВВНЗ тренажерної підготовки курсантів-льотчиків до виконання бойових завдань

3. Обґрунтувати зміст, напрями та основні методичні прийоми тренажерної підготовки курсантів-льотчиків до ведення бойових дій.

4. Підвищенні якості професійної підготовки військових льотчиків до виконання бойових завдань в умовах авіаційних ВВНЗ

В сучасних умовах, відповідно до вимог Концепції військової освіти в Україні та Державної програми розвитку ПС ЗС України існує потреба в удосконаленні та підвищенні якості професійної підготовки військових льотчиків до виконання бойових завдань в умовах авіаційних ВВНЗ, забезпеченні єдності програми підготовки курсантів, результативності навчальної діяльності.

Підготовку курсантів-льотчиків авіаційних ВВНЗ в дослідженні розглядається як педагогічна система, процес, вид педагогічної діяльності, з урахуванням її організаційно-педагогічних закономірностей і принципів, особливостей змісту, форм, методів, прийомів і засобів, максимально приближених до реальних умов професійної діяльності.

Професійна підготовка курсантів-льотчиків авіаційних ВВНЗ має складну цілісну структуру, що містить сукупність компонентів, кожен з яких, в свою чергу, утворюється поєднанням відповідних якостей, умінь і навичок.

Так, за визначенням Д. Сіненко, існуюча методика оцінки професійної підготовки курсантів-льотчиків в процесі льотної підготовки не повною мірою відповідає вимогам об'єктивності контролю, бо спирається на суб'єктивну експертну оцінку інструктора і не бере до уваги психофізіологічний стан (напруженість, увагу) курсанта [1]. До того ж, методи оцінки психофізіологічного стану льотчика мають ряд недоліків та не придатні до застосування під час оцінювання навичок пілотування при виконанні фігур пілотажу. Наприклад, Б. Ананьєвим основними складовими методики професійної підготовки курсантів-льотчиків виділено методи активного навчання, а саме: аналіз авіаційних подій і конкретних ситуацій на підставі постановки проблемних завдань, ділові та рольові ігри [8]. Ефективність методики перевірено шляхом проведення експериментальних досліджень.

Одним з ефективних способів професійної підготовки курсантів-льотчиків в умовах ВВНЗ є **авіаційні тренажери**. Оскільки вони дозволяють найбільш повно змодельовати як типові, так і нестандартні умови польоту. Тренажери є електронно-технічні установки або системи, які дають можливість іміту-

вати різні об'єкти авіаційної техніки в процесі їх експлуатації, демонструвати характеристики і умови взаємодії з навколишнім середовищем.

Сьогодні тренажерна підготовка в професійній підготовці військового льотчика застосовується:

1) для оцінки обстановки в районі майбутніх бойових дій;

2) для оцінки ефективності подолання протидії засобів протиповітряної оборони «противника» із застосуванням маневрування;

3) для розробки тактичних прийомів бойового польоту, а також для рішення інших тактичних завдань.

Оскільки тренажерна підготовка дозволяє визначити систему показників ефективності підготовки до виконання бойового польоту, метод моделювання, що використовується в процесі тренажерної підготовки, розглядається як процес одержання характеристик «об'єкта» (повітряного бою, авіаційного удару, повітряної розвідки) на основі експериментів з його моделлю. Тренажерна підготовка застосовується також для пошуку варіантів ефективного рішення поставленого бойового завдання. Важливе місце в цьому процесі займає вибір основних показників сил і засобів, принципів і способів ведення бойових дій [9]. На думку автора, весь процес навчання виконанню бойових завдань на авіаційному тренажері побудовано з двох періодів:

1) період теоретичної підготовки;

2) період практичної підготовки.

Період теоретичної підготовки складається з вивчення прицільного комплексу та прицільного об'єкту й тактики дій у бойовому польоті.

Період практичного навчання виконанню бойових завдань складається з трьох основних етапів:

– етап відпрацювання техніки пілотування;

– етап відпрацювання стрільби (пусків ракет), бомбометання по повітряних та наземних цілях;

– етап навчання роздільно окремим прийомам виконання бойових польотів, навчання сполученню окремих прийомів та вільному творчому бойовому польоту («вільне полювання»).

Отже, професійна підготовка курсанта-льотчика – це процес формування та розвитку у нього достатнього для ефективної професійної діяльності рівня компетентності у процесі підготовки у ВВНЗ і практичної діяльності.

Зміст їх підготовки включає у себе сукупність загальних, професійних і ціннісних уявлень, понять, суджень, цінностей професійної діяльності військових льотчиків. Він визначається, з одного боку, змістом військової освіти, з іншого – особливостями військово-професійної діяльності льотчиків і має включати такі компоненти: ціннісний компонент, пізнавальний, діяльнісний, особистісний. Звідси, професійна підготовка курсантів розглядається у дослідженні як система, що у свою чергу складається з ряду підсистем, якими є основні види їх підготовки.

У зв'язку з новими можливостями сучасних тренажерних засобів доцільно розглянути питання організації та проведення у вищому навчальному закладі тренажерної підготовки курсантів-льотчиків до виконання бойових завдань [7].

Основною перевагою сучасного тренажера є можливість відпрацювання польотів на бойове застосування у складі підрозділу (пари) на фоні заданої тактичної обстановки. Однак, крім позитивного ефекту, тренажерна підготовка може мати негативні наслідки через виникнення у людини, яка навчається в умовах, коли немає реального впливу зовнішніх факторів, відчуття надлишкової самовпевненості, небезпечного ризику поведінки.

Важливою проблемою є методичне забезпечення сучасних авіаційних тренажерів, завданням яких повинно бути формування, закріплення, розвиток і вдосконалення льотних навичок і вмінь льотчиків. У зв'язку з цим технічна складова і функції сучасних авіаційних тренажерів мають формуватися на основі можливостей відтворення конкретних квазіпрофесійних льотних бойових завдань. Також, тренажерна підготовка курсантів не взаємопов'язана з іншими засобами спеціальної професійної підготовки курсанта-льотчика, що перешкоджає формуванню надійності знань, навичок і умінь у складних екстремальних умовах діяльності. Існуюча практика підготовки курсантів-льотчиків на тренажерах у первинний період навчання не задовольняє вимогам часу.

Аналіз професійної підготовки курсантів-льотчиків в процесі підготовки в умовах ВВНЗ показує, що єдина науково-обґрунтована програма підготовки курсантів до діяльності в умовах бойового польоту *відсутня*. З цієї причини програми розробляються на основі особистого досвіду льотно-методичної роботи командно-льотного та інструкторського складу навчального закладу. Це не дозволяє інтегративно об'єднати окремі засоби підготовки в єдиний педагогічний процес з врахуванням закономірностей формування професійних якостей.

Часткові педагогічні процеси «не зв'язані» єдиною метою формування готовності курсантів до виконання бойових завдань, функціонують в основному, відокремлено, не узгоджуючи послідовність формування бойових якостей, зміст педагогічного процесу, методи, час та специфіку готовності й оцінку її рівня. Реальні можливості сучасних тренажерів щодо навчання не досліджено. Внаслідок чого навички, що набуваються на тренажері, не збігаються повністю з навиками, необхідними для управління літаком у реальному польоті. Іншими словами, курсант, що навчається на тренажері, формує не лише навички дій, які йому необхідні для управління літаком, але і дій, які йому в польоті не знадобляться, а можуть бути навіть шкідливими.

Усе це вказує на невпорядкованість підготовки курсантів до виконання різних видів бойових польотів та відсутність професійної підготовки, як педагогічної системи. Дидактико-педагогічні принципи організації тренажерної підготовки, розроблені під керівництвом Р. Макарова, широкого застосування, на жаль, не знайшли [6].

Низький рівень натренованості (про що свідчить велика кількість льотних подій) говорить про те, що система підготовки льотчика до польоту на сучасному етапі не відповідає всім необхідним вимогам. Однією із причин є необ'єктивність оцінки гото-

вності льотчика до польоту, тому що це вирішує відповідний командир, виходячи зі свого досвіду.

В силу окреслених вище проблем професійної підготовки льотчиків «не працюють» закони нерозривності теоретичної та льотної підготовки; взаємозв'язку та взаємозалежності знань, умінь, навичок; збереження пропорційності та оптимального співвідношення компонентів системи підготовки. Дійсно, на практиці відстежується порушення взаємозв'язку між навчанням на землі та навчанням у повітрі, які виступають як автономні процеси придбання курсантами теоретичних знань та практичних льотних навичок та вмінь. Незважаючи на появу досконалої тренажерної апаратури, навчання на землі продовжує залишатися допоміжним засобом до навчання в польоті. У зв'язку з цим виникає питання, чи є взагалі можливим ефективно навчання курсанта польотам на землі. На нашу думку, назріла необхідність розробки ефективних методик тренажерної підготовки курсантів-льотчиків в умовах ВВНЗ до виконання бойових завдань; застосування засобів інформаційних технологій та сучасних авіаційних тренажерів під час навчання курсантів, а також нагальна потреба інтенсивного їх використання в навчальному процесі у ВВНЗ та військових частинах авіації Повітряних сил Збройних сил України (далі – ПС ЗС України). Застосування в межах нових інформаційних технологій віртуальних лабораторних робіт, комп'ютерних тренажерів, баз даних, графічних і текстових редакторів тощо, дозволить підготувати курсантів до творчого тактичного мислення в умовах бойового польоту [7].

Аналіз літературних даних [10] показує, що ефективність тренажерної підготовки льотного складу у більшій мірі залежить від *способу використання авіаційних тренажерів (методик навчання)*, ніж від точності відпрацювання процесів, що імітуються ними. Лише способи використання засобів навчання більш за все визначають успішність переносу навичок, отриманих у процесі такого навчання, на реальний об'єкт. Саме підготовка на тренажерах дає широкі можливості в дослідженні нових прогресивних методів і прийомів навчання, дозволяє здійснювати аналіз допущених помилок у техніці пілотування й експлуатації систем літака в різних умовах. Крім цього, якісні тренажери дозволяють достовірніше оцінювати придатність курсантів до льотної діяльності. Використання тренажерів у процесі навчання курсантів-льотчиків дає можливість формувати льотчика як повітряного бійця. Таким чином, тренажерна підготовка є ефективним засобом, що формує надійність параметрів льотного складу.

Аналіз практики застосування тренажерів останнього покоління за кордоном показує, що методика навчання на них за своєю структурою мало чим відрізняється від занять на реальному літаку. Але просте перенесення на авіаційно-тренажерні (авіаційні тренажери) методи(методів), що застосовуються під час навчання на літаку, не дозволяє у повній мірі використовувати всі дидактичні їх можливості для ефективного навчання [7].

Моделюючи політ на електронних комплексних тренажерних системах, методика формування професійної надійності льотчиків повинна складати-

ся з наступних *компонентів*: ціль, завдання, принципи, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання, критерії й методи оцінки.

Загальною метою процесу тренажерної підготовки курсантів до ведення бойових дій є: відпрацювання прицілювання по повітряним та наземним цілям з використанням всіх бойових систем літака; імітація умов радіоелектронної протидії, включаючи як постановку перешкод противником, і викори-

стання власних засобів радіоелектронної боротьби; відпрацювання взаємодії членів екіпажу або екіпажів у бою з урахуванням реальної тактичної обстановки; відпрацювання екіпажем індивідуальних і групових тактичних прийомів і бойових маневрів з використанням віртуальних партнерів і противників.

Основний перелік **завдань методики** наведено на рис. 1.

Рис. 1. Завдання методики тренажерної підготовки курсантів-льотчиків до ведення бойових дій

Зміст методики ґрунтується на реалізації таких положень:

- підтримка високої професійної мотивації;
- сприяння повному прояву всебічних інтелектуальних, духовних, психофізіологічних і фізичних здатностей курсантів-льотчиків, створення умов для творчої їхньої самоактуалізації в процесі тренажерної підготовки;
- формування навичок і вмінь льотної діяльності в умовах дефіциту часу (виконання завдань і моделювання польотних бойових ситуацій на Комплексними тренажерами літаків (далі – КТЛ) в умовах створюваного дефіциту часу) і їхнє постійне вдосконалювання.

Вирішення завдань методики дозволяє формулювати, у першу чергу, загально-дидактичні **принципи навчання**: науковості; системності; свідомості й активності; індивідуального підходу; доступності; міцності знань, навичок і вмінь.

Виникає необхідність застосування специфічних процесуальних принципів, які забезпечують більш ефективне формування професійної надійності льотчиків:

- чіткої регламентації й часового лімітування освоєваних дій;
- додаткового психофізіологічного навантаження на тлі основної діяльності;

– ритмічного зростання психофізіологічного навантаження; комплексного формування професійно важливих якостей.

Підготовку курсантів-льотчиків на тренажері доцільно здійснювати за наступними **основними напрямками (етапами)**:

- формування навичок виконання типових польотних бойових завдань, основні елементи яких моделюються на тренажері;
- відпрацювання стандартного порядку дій в особливих випадках бойового польоту, регламентованого навчальним планом;
- формування і розвиток навичок і вмінь діяти в нестандартній і складній бойовій ситуації.

Перший етап тренувань спрямований на відпрацювання типових польотних бойових завдань (вправ). Для освоєння кожної з таких вправ, як правило, досить одного-трьох польотів. Виконання в повному обсязі типових вправ доцільно робити лише при переучуванні на новий тип літака, при освоєнні нового для курсанта-льотчика польотного бойового завдання або при недостатньому засвоєнні якої-небудь конкретної вправи. Такі тренування сприяють засвоєнню порядку дій з устаткуванням кабіни, плану бойового польоту, особливостей пілотування, бойового застосування даного типу літака, поліпшенню структури розподілу й перемикання уваги.

Інтенсифікація тренувань досягається постійною зміною метеорологічних умов та часу доби бойового польоту, відпрацьовуванням найбільш складних і важливих елементів та етапів бойового польоту, діями в ускладненій повітряно-тактичній обстановці.

Другий етап тренувань передбачає введення відмов техніки, які моделюються на тренажері, у процесі виконання типових польотних бойових завдань. Завданням курсанта є доповідь про виявлення відмови й виконання передбачених Інструкцією дій, після виконання курсантом таких дій, відмова інструктором усувається. У кожному бойовому польоті вводиться по одній відмові приладів, систем літака й двигуна на кожному етапі бойового польоту.

Третій етап тренувань на тренажерах спрямований на практичну реалізацію цих можливостей. Для ускладнення умов діяльності курсанта-льотчика, створення нестандартних, проблемних ситуацій бойового польоту можуть використовуватися наступні **методичні прийоми**:

- політ в режимі радіомовчання;
- введення різних сполучень відмов пілотажних приладів та систем озброєння (імітація застосування засобів РЕБ противником);
- поступове обмеження використовуваної льотчиком навігаційної, прицільної, повітряної та наземної інформації, аж до мінімально можливої;
- дезорієнтація льотчика відносно повітряної (наземної) цілі;
- зниження можливостей виявлення повітряних (наземних) цілей за метеорологічними умовами, земною поверхнею, застосуванням противником засобів маскування;
- виконання елементів бойового польоту на гранично малих висотах;
- атака винищувачів противника в районі аеродрому посадки;
- створення складних повітряно-тактичних ситуацій, що вимагають негайного ухвалення рішення й дій;
- сполучення вказаних ввідних в одному бойовому польоті.

Комплекс вправ, які можуть бути створені під час тренувань курсанта на тренажерах дуже широкий, тому він може бути представлений лише оглядово. Необхідні для відпрацьовування на тренажері вправи відбираються з урахуванням індивідуального рівня тренуваності кожного курсанта-льотчика по тій або іншій вправі. Так, розвиток навичок творчої й пошукової діяльності льотчиків забезпечується розробкою **спеціальних ситуаційних завдань**, які вимагають вивчення проблемної ситуації, вибору альтернативних варіантів у ліміті й дефіциті часу на тлі впливу високої нервово-емоційної напруги.

Прийняття рішення льотчиком в екстремальних умовах польоту вимагає мобілізації інтелектуальних, емоційних і вольових якостей, що й визначає необхідність застосування, крім репродуктивних і алгоритмізованих методів навчання, також проблемно-пошукових і бінарних, як основних у системі підготовки льотчиків [11]. Наприклад, використання *методу активного впливу* – передача екіпажу неправильних даних про умови польоту, видача помилко-

вих вказівок по діях у конкретних ситуаціях – повинне формувати самостійність і впевненість у відбиранні критичних ситуацій.

Важливе значення до підготовки на тренажерах має *метод опорних точок*, що повинно формувати в льотчика розуміння завдань виконання бойового польоту й умінь використовувати різну інформацію для регуляції своїх дій, а також передбачає гармонічний розвиток у процесі навчання трьох складових образу польоту:

- наочних образів положення й руху літака на траєкторії польоту, що становлять значеннєве ядро образа польоту;

- цілісних образів показань приладів, у яких фіксується просторове переміщення в повітрі;

- почуттєвих образів не інструментальних сигналів, лежачих в основі льотного почуття [3].

Удосконалення засобів та форм підготовки курсантів до бойових дій повинно йти шляхом відмови від репродуктивних, програмно-алгоритмізованих методів та розробки *проблемно-ситуативних тактичних завдань* з подальшим моделюванням та відпрацюванням їх на авіаційних тренажерах з метою формування високої гнучкості, психофізіологічної надійності адекватних функціональних систем льотчика, що забезпечить грамотне прийняття та надійну реалізацію ним рішення в складних умовах бойового польоту.

Введення в ході тренування *неочікуваних ускладнень умов діяльності* сприяє утворенню стійких психічних зв'язків, підвищенню рівня психологічної готовності до дій у напруженій бойовій ситуації, розвитку навичок взаємодії між членами екіпажу та екіпажами у польоті, навичок вольової поведінки. Тренування на КТЛ дозволяють широко моделювати нестандартні бойові ситуації. Виокремлені у цьому напрямі вправи служать не тільки для відпрацьовування дій в конкретній бойовій ситуації, але й дозволяють розвивати у курсантів необхідні професійно важливі якості, основою яких є *творче практичне мислення*, а також формувати професійні здатності й психологічну готовність до прийняття своєчасного й грамотного рішення виходу з нестандартної ситуації в умовах бойових дій. Головна мета створення ситуаційних завдань полягає в активізації пізнавальної діяльності курсантів-льотчиків з одночасним формуванням стійкості знань та умінь й механізмів адаптації до екстремальних ситуацій бойового польоту.

Таким чином, **зміст методики** ґрунтується на підтримці високої професійної мотивації курсантів-льотчиків, сприяє повному прояву їхніх всебічних здібностей, створює умови для творчої самореалізації в процесі професійної підготовки; підтримці й формуванню навичок і вмінь в умовах дефіциту часу (виконання завдань і моделювання польотних бойових ситуацій на КТЛ в умовах створюваного дефіциту часу) і їхньому постійному вдосконаленню.

5. Результати дослідження:

1. Виявлено, що підготовка курсантів-льотчиків до виконання професійних завдань в навчальному процесі в умовах ВВНЗ на комплексних тренажерних системах є складним педагогічним завдан-

ням, вирішення якого дозволить підвищити рівень професійної підготовки бойових льотчиків.

2. Основним напрямом вдосконалення системи професійної підготовки курсантів-льотчиків тактичної авіації в умовах ВВНЗ вбачаємо у використанні нових інформаційних технологій в авіаційних тренажерах та педагогічному удосконаленні процесу тренажерної підготовки.

3. Доведено, що з метою повної реалізації методичних можливостей льотно навчання за великої кількості вправ, різновидів навичок, що відпрацьовуються на етапі сучасної підготовки військового льотчика, необхідно забезпечувати активне управління процесом навчання, яке можливе в умовах постійної та об'єктивної оцінки навичок пілотування курсанта-льотчика.

6. Висновки

Запропонована методика тренажерної підготовки курсантів-льотчиків в умовах ВВНЗ до виконання бойових завдань містить сукупність цілеспрямовано систематизованих і скомпонованих методів, форм, прийомів, способів і засобів формування про-

фесійної готовності курсантів-льотчиків, принципів і правил їхнього творчого застосування в умовах бойового польоту, які спрямовані на особистісний і професійний розвиток особистості курсантів-льотчиків, на розвиток у них компонентів професійної діяльності.

Методика ґрунтується на специфічних принципах формування професійної підготовки курсантів-льотчиків до виконання бойових завдань, визначає обсяг знань, навичок і умінь. Завдання методики включають, в першу чергу, формування в льотчиків здатності працювати в переважаному інформаційному полі й в умовах дефіциту часу. У здійсненні аналізу умов польоту й побудови концептуальної моделі образу польоту в позаштатних ситуаціях, виробленні альтернативних гіпотез ухвалення рішення, визначенні робочої гіпотези, а також прийнятті й реалізації рішення. Формуванні професійного мислення на тлі пошукової активності, здатності в найскладніших ситуаціях пізнавати проблему, визначати протиріччя й ухвалювати правильне рішення.

Література

1. Сіненко, Д. В. Методика оцінки навичок пілотування курсантів-льотчиків в процесі льотної підготовки [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Д. В. Сіненко; Українська інженерно-педагогічна академія. – Х., 2008. – 20 с.
2. Крешинский, А. И. Тренажные комплексы для авиации – реальная необходимость [Текст]: сб. науч. тр. / А. И. Крешинский, А. В. Приймак // Вопросы проектирования и производство конструкций летательных аппаратов. – 2002. – № 31 (4). – С. 23–29.
3. Рудный, И. М. Психологические особенности тренировок летчиков на тренажерах [Текст] / И. М. Рудный, Ф. А. Карушин, В. Г. Кузнецов. – М., 1973. – 44 с.
4. Платонов, К. К. Психология летного труда [Текст] / К. К. Платонов. – М.: Воениздат, 1960. – 350 с.
5. Пономаренко, В. А. Психология жизни и труда летчика [Текст] / В. А. Пономаренко. – М.: Воениздат, 1992. – 224 с.
6. Макаров, Р. Н. Человеческий фактор: рождение авиации, летное обучение, тренажеры [Текст] / Р. Н. Макаров, В. М. Зарещкий, В. И. Федоришин; ред. И. Н. Найденов. – М.: Издательство Международной академии проблем Человека в авиации и космонавтике, 2003. – 524 с.
7. Керницький, О. М. Проблеми підготовки курсантів-льотчиків у вищому закладі військової освіти [Текст] / О. М. Керницький // Збірник наукових праць Національної академії оборони України. – 2004. – № 4 (41). – С. 19–25.
8. Ананьев, Б. Г. Билатеральное регулирование как механизм поведения [Текст] / Б. Г. Ананьев // Вопросы психологии. – 1963. – № 5. – С. 83–98.
9. Фильков, С. М. Система военной подготовки в гражданских вузах: теория и практика функционирования и совершенствования [Текст]: монография / С. М. Фильков. – М., 2002. – 229 с.
10. Епихина, Н. А. Методика тренажерной подготовки пилотов у періоди призупинення льотної діяльності [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Н. А. Епихина; Государственная летная академия Украины. – Кировоград, 2009. – 25 с.
11. Ворона, А. А. Психолого-педагогические основы профессиональной подготовки летного состава [Текст] / А. А. Ворона, Д. В. Гандер, В. А. Пономаренко. – М.: МАКЧАК, 2000. – 339 с.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Лузік Е. В.
Дата надходження рукопису 17.02.2017*

Невзоров Роман Вікторович, кандидат педагогічних наук, старший викладач, кафедра тактики авіації та льотної експлуатації літальних апаратів, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, вул. Сумська, 77/79, м. Харків, Україна, 61023
E-mail: roman.nevzorov@list.ru